

4. Немировский О.В. Личностный рост в терапевтической группе / О.В. Немировский. – М. : Смысл, 1999.

5. Пезешкян Н. Торговец и попугай. Восточные истории и психотерапия ; пер. с нем. / [общ. ред. А.В. Брушлинского и А.З. Шапиро ; предисл. А.В. Брушлинского ; коммент. А.З. Шапиро]. – М. : Прогресс, 1992. – 240 с.

6. Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия / К. Роджерс. – К. : Рефл-бук, Ваклер, 1997. – 318 с.

7. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М. : МГУ, 1983. – 285 с.

УДК 159.922

ПРОФІЛАКТИЧНО-КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ЩОДО ГУМАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ

Широкоградюк Л.А.

У статті порушується проблема засилля лихослів'я у мовленні наших сучасників, особливо підростаючого покоління. Робиться акцент на тому, що робота з подолання цієї вади морального розвитку у школярів можлива у результаті реалізації комплексного підходу із залученням до роботи найближчого соціального оточення, а саме – вчителів і батьків. Пропонується опис профілактично-корекційної роботи з учителями щодо гуманізації взаємостосунків з учнями.

Ключові слова: лихослів'я, учні, вчителі, профілактично-корекційна робота.

In this article is raised the problem of ribaldry dominance in broadcasting our contemporaries, especially the younger generation. Emphases that work to overcome this defect of moral evolution in pupils is available as a result of an integrated approach with involving to work close social environment – namely, teachers and parents. I offer a description of preventive and corrective work with teachers in humanizing relationships with pupils.

Keywords: ribaldry, students, teachers, preventive and corrective work.

Постановка проблеми. Підвищення культури мовлення підростаючого покоління завжди було актуальним. Та у зв'язку з втратою колишніх критеріїв у моралі і культурі й невідпрацьованістю нових ця проблема набуває сьогодні дещо іншого – гострішого звучання. Нині мова йде вже, на жаль, не стільки про підвищення культури мовлення

учнів, скільки про необхідність зупинити процес поширення лихослів'я. І не десь на вулиці, а в сім'ї та школі. Проблема є достатньо гострою ще й тому, що взірців інвективного спілкування є чимало. Засоби масової інформації мають великі можливості стосовно виховання підростаючого покоління, та у гонитві за рейтингом насичують телефір продукцією аморального змісту з відповідним словесним супроводом. У сім'ях дитина нерідко страждає від байдужості, а також фізичної і психологічної жорстокості з боку батьків, яка власне і супроводжується лихослів'ям як на адресу дитини, так і виступає певною комунікативною нормою сімейного спілкування. Все частіше ЗМІ повідомляють про те, що у школах діти також не завжди почуваються комфортно тому, що стають об'єктами агресії з боку вчителів. Через те, що у суспільстві відбулась зміна ставлення до лихослів'я від осуду до байдужості, а іноді і до мовчазного схвалення, то і вчителям все важче утриматись від спокуси "полегшити" лихослів'ям душевне напруження, а також утриматись від використання грубих і нетактовних висловлювань у якості "виховного" впливу.

Проте, як зазначає Нагорна Г.О., "грубі і нетактовні зауваження не тільки порушують етику відносин і спілкування, а й спричиняють серйозні конфлікти між учителями та учнями. І в основі такого конфлікту лежить груба руйнівна сила – лихослів'я, невіра в можливість учня, небажання знайти і використати комплекс педагогічно і психологічно доцільних методів впливу" [4, с. 99]. Поділяючи цю думку, додамо, що такий мовленнєвий вплив вчить учня, що лихословити не тільки можна, але й потрібно.

Мета роботи – запропонувати дієві методи підвищення культури мовленнєвої взаємодії вчителів з учнями, які б спряли зниженню лихослівного слововживання, підвищення рівня професійної компетентності вчителя, сприяння особистісному зростанню. Можливість реалізації поставленої мети ґрунтувалась на положеннях психолінгвістики, сутність яких полягає в тому, що мовлення розглядається у якості специфічної діяльності і за певних умов навчитись або ж вдосконалитись у цій діяльності можна, як і у будь-якій іншій [2].

Методика і процедура дослідження. Дослідження проводились у п'яти середніх загальноосвітніх закладах м. Тернополя. У дослідженні взяли участь вчителі (200), учні вказаних шкіл (200) і батьки учнів (200). Умовами експерименту передбачалось анонімне анкетування учнів, батьків і вчителів на предмет з'ясування характерних проявів лихослів'я, а також анонімне анкетування, яке б дозволило виявити ситуації, що провокують застосування інвективної лексики. Нас, як дослідників, цікавили випадки застосування "лихих" слів в якості

прийому регуляції поведінки учнів, ситуації в сім'ї і школі, що провокували прояви лихослів'я, те, як часто учні та вчителі у школі лихословлять. Для отримання достовірних відповідей змінювалась форма одних і тих же за змістом запитань. Деяким запитанням надавалось проєктивне звучання ("Якби ти був батьком, то якими б словами ніколи не образив свою дитину?", "Якби ти був вчителем, то з якими словами ніколи б собі не дозволив звертатися до учнів?"). У відповідності до отриманих у констатуючому експерименті результатів була розроблена і апробована процедура формуючого експерименту, який був спрямований на зниження рівня лихослів'я серед учнів як у стінах школи, так і за її межами. Обов'язковою умовою досягнення позитивного результату у роботі з учнями було включення у роботу вчителів та батьків, які і самі час від часу відчувають певні труднощі у побудові конструктивних взаємостосунків із учнями.

Досягти позитивного психолого-педагогічного ефекту від корекційної роботи, спрямованої на подолання лихослів'я у шкільному середовищі, ми вважали можливим за умови, якщо нам вдасться:

- сформувати в учнів, а також вчителів і батьків морально-психологічну позицію, яка полягає в нетерпимості до лихослів'я;

- навчити учнів, вчителів і батьків у несприятливих ситуаціях висловлювати свої думки і почуття без лайки, сприяти саморегуляції станів і контролю над собою;

- навчити розуміти емоційний стан іншого і не провокувати нервові зриви;

- навчити використовувати "Я-повідомлення", "Ти-повідомлення" – тобто вербалізувати свій емоційний стан, та емоційний стан партнера зі спілкування;

- навчити помічати власні грубощі;

- розвинути емпатію, рефлексію, почуття гумору.

Культура мовлення вчителів і батьків, їх вимогливість не тільки до мовлення дітей, а й до свого власного є необхідною умовою успіху тих зусиль, які спрямовані на подолання лихослів'я. Отже у цьому викладі матеріалу ми зосередимо увагу на тій роботі, яка була проведена з вчителями, оскільки вони є тим найближчим соціальним оточенням, що формує культуру мовлення підростаючого покоління і є взірцем для наслідування.

Опис і результати корекційно-попереджувальної роботи. Робота була побудована у вигляді тренінг-семінарів. На семінарах висвітлювались ті психолого-педагогічні питання, які для успішної педагогічної діяльності мають безпосереднє значення, і знання яких у більшості вчителів, що залучалися до експерименту, виявилися недостатньо 'рун-

товними. Зокрема, це знання про такі психологічні феномени, як рефлексія, емпатія, вольові якості тощо. Заняття складались із тематичних бесід (інформаційних повідомлень), психологічних вправ, рольових ігор, обговорення "гострих" ситуацій із шкільних буднів і їх нового конструктивного вирішення. Для того щоб не ставити вчителів у незручне становище, не викликати почуття сорому, а відтак не наштовхувати на протидію, ми вирішили замість лихослів'я використовувати близький по змісту понятійний конструкт "конфліктогенні слова та вирази".

Із вчителями було проведено бесіду такого змісту (інформаційне повідомлення). Конфліктогени – образливі слова і вирази, нетактовні зауваження, безапеляційні судження, які висловлені в іронічній чи саркастичній формі. Вони ображають і принижують людську гідність, викликають неприязнь до того, хто їх використовує. Коли вчитель дозволяє собі оцінювати особистість або діяльність учня за допомогою слів-конфліктогенів, то він фактично ображає учня. Наприклад, назвавши учня "незграбою", "бовдуром", "неробою" тощо, не варто чекати від нього чого-небудь, окрім образи і небажання слухати.

Також негативно на взаємопорозуміння між вчителем і учнем впливає категоричність вчителя. Тобто вона також є конфліктогенною. Не рекомендується використовувати слова "звичайно", "ніколи", "завжди" у наступному контексті: "Звичайно, вам важко це зрозуміти", "Ти ніколи не оволодієш цим матеріалом", "Ти ніколи не будеш мати в мене хорошої оцінки", "Ваш зовнішній вигляд завжди викликає антипатію". Такі висловлювання відразу викликають невдоволення і реакцію протесту. Для підтримки добрих стосунків, для того, щоб вчителя слухали і погоджувались з вами, необхідно наказову, категоричну форму спілкування замінити проханням або порадою. Замість "Замовкни!" (а у нас траплялось навіть "Позатикали морди!") доречно сказати: "Прошу тебе, більше не будемо обговорювати цю проблему", замість "Відповідайте без затримки" (а учні скаржились на фразу "Від твоєї відповіді можна заснути!") – "Раджу вам, відповідайте одразу. Це вам під силу".

Для рефлексії своєї поведінки вчителям було запропоновано вправу: "А чому мені двійка?", де роль вчителя і учня грали вчителі. Завданням для вчителів було спробувати показати, як іноді гостро відбувається такий діалог і які лихослів'я можуть прозвучати. Також ми попросили вчителів дати оцінку поведінки вчителя в наступній ситуації.

У школі іде урок. За зачиненими дверима класу час від часу чути: "Нероба!", "Грубіян!", "Ледащо!", "Дебіл!", "Хіба можна бути таким нетямущим!", "З такими знаннями лише у двірники", "Опусти руку! Ти що, можеш щось мудре сказати!?".

Певна частина вчителів були переконані в тому, що в деяких ситуаціях вчитель має право на таке недобррозичливе спілкування. Вони свою позицію аргументували таким чином:

- педагог – також людина, і він має право на вияв своїх почуттів;
- пустити б Вас у клас, Ви тоді б швидко забули про свою педагогіку і психологію;

- якщо я щирий у своєму гніві, то це означає, що у мене є на це підстави;

- виходить так, що учень має право "нічого не робити", "блазнювати", "не поважати вчителя і виводити його з себе", а вчитель повинен керуватись заповідями: "Не ображай", "Не вижени", "Не постав двійку" тощо;

- коли виставиш одного на "посміховисько", то тим самим провчиш решту.

Однак були вчителі з іншими переконаннями. Найсильнішими їхніми аргументами були наступні:

- ображення і приниження як реакція на негативні вчинки учнів – це визнання власного безсилля у продуктивному розв'язанні конфлікту, це – педагогічне банкрутство;

- ще Аристотель говорив про те, що якщо людиною оволодіває гнів, то її рішення стають неправильними. Коли ми даємо "вихід" своїм почуттям, то лише на деякий момент "полегшуємо" свій стан. А потім він змінюється на глибоке розчарування і смуток (до речі, вчителі в анкеті на запитання "Як ви почуваетесь після образливих слів на адресу учня?" відповідали, що їм соромно, і вони розчаровані собою). Недаремно древня мудрість проголошує: "Сильніше за всіх той, хто вміє володіти собою";

- наше зневажання принципів доброзичливості звільняє учня від необхідності бути ввічливим щодо вчителя.

Підводячи підсумок сказаному, ми всі разом сформулювали такі правила конструктивної мовленнєвої взаємодії.

1. Пам'ятати про те, що існує відмінність між засудженнями як прийомом педагогічного впливу, який виявляється в негативному ставленні до порушення норм моралі, з одного боку, і дратівливістю, озлобленістю та грубістю – з іншого.

2. Виявити невдоволеність можна діями делікатними і ефективними, які не викликають озлобленості дитини, наприклад, незвичною реакцією педагога на бешкетний вчинок. Нешаблонна реакція, яка віддзеркалює індивідуальність вчителя, захоплює учня безпосередністю і щирістю висловленого ставлення.

3. Вияв обурення як прийому педагогічного впливу не можна змішувати зі звичним виявом обурення, коли в пориві гніву вирива-

ються грубі слова, погрози та образи. Обурення негативним вчинком може знайти свій вияв у душевних словах, інтонації і міміці. Ефективність впливу забезпечується витримкою і умінням володіти собою. Ми порадили вчителям протягом двох тижнів фіксувати кожен випадок, коли вони почуваються роздратованими, і проаналізувати причини його виникнення. Можливо, причина не в учнях, а роздратування – результат внутрішнього незадовільного до них ставлення або ж невміння бути терплячим.

4. Недостатня сформованість в учителів деяких вольових якостей, які вважаються професійно важливими, а саме: витримки, терпличості, самовладання. Саме самовладання допомагає вчителю утриматись від спалахів гніву і не виправдовувати свою грубість фразою: "Здають нерви".

5. Ускладнює взаємодію з учнями недостатній рівень розвитку професійної і особистісної рефлексії, емпатії, несформована навичка рефлексивного слухання.

Для гармонізації взаємостосунків з учнями були запропоновані різноманітні вправи. В якості ілюстрації опишемо декілька вправ.

Вправа "Учень". Кожен із вчителів по черзі давав визначення слову "учень". Початок першого речення обов'язково включає в себе слова: "Учень – це...". Далі кожний закінчує речення так, як вважає за правильне. При обговоренні увага акцентувалась на позитивних визначеннях (вигадник, непередбачуваний, наше дзеркало, унікальна особистість, нерозкритий талант...).

Психологічний коментар. Вправа дозволяє гармонізувати стосунки з учнями, випрацювати позитивне ставлення до учнів, а отже, сприяє розвитку емпатії.

Вправа "Учень, що не подобається". Вчителям пропонується пригадати учня, який їх найбільше дратує, і спробувати проаналізувати, чому це відбувається. Спочатку потрібно перерахувати його позитивні (+) і негативні (-) риси; порівняти із власними характеристиками і відшукати, в чому ваша подібність і відмінність. Також ведучий пропонував відповісти на наступні запитання: "У чому початок того роздратування?", "Коли воно зароджується?", "Яким чином знаходить вихід?", "Що Ви хочете і можете змінити у своєму сприйманні?".

Психологічний коментар. Обговорення даної вправи дало можливість вчителям краще розібратись у своїх почуттях, конкретизувати свою дратівливість щодо конкретного учня і подумати про те, як її можна нейтралізувати.

Наступна вправа, яку ми умовно назвали "баласт" і "золотий запас", дала змогу виявити ті особистісні якості, які провокують вчителя

на лихослів'я щодо учня, і ті особистісні якості, які мають вирішальне значення в подоланні лихослів'я [6, с. 75].

Одноставно були вибрані такі якості: самовладання, емпатія, повага до особистості дитини, тактовність, доброзичливість, терпимість. Щодо інших якостей точилися суперечки: хтось віддавав перевагу одному, а хтось – іншим. Ми запропонували вчителям зробити собі щось на зразок пам'ятки: "Особистісні якості, які допомагають у роботі і які заважають". Вчителям були запропоновані нескладні тестові методики, за допомогою яких вони змогли з'ясувати рівень вираженості у себе таких професійно важливих якостей як терплячість, тактовність, конфліктність [6].

Психологічний коментар. Вправа дала змогу вчителям визначити ті особистісні якості, які провокують вчителя на лихослів'я щодо учня, і ті особистісні якості, які мають вирішальне значення у подоланні лихослів'я.

Інформаційне повідомлення. Часто вчитель потрапляє у скрутні педагогічні ситуації, які вимагають неабияких емоційних затрат і які провокують вчителя на грубощі. Однак грубощів у спілкуванні можна уникнути, якщо володіти технікою "Я-повідомлення" і "Ти-повідомлення", або ж, іншими словами, вміти прийнятним чином вербалізувати емоційні стани.

Ми пояснили вчителям, що ця техніка – спосіб заміни неконструктивних зауважень і проявів образи. Вона має два підвиди:

1. Вербалізація власного емоційного стану.
2. Вербалізація емоційного стану партнерів (у нашому випадку – учня) у спілкуванні.

Наприклад, вербалізація власного емоційного стану може висловлюватись наступною фразою: "Те, що ви зараз сказали, мене дуже засмутило. Я навіть не знаю, що робити далі". Вербалізація стану партнера може бути виражена за допомогою "Ти-повідомлення" ("Здається, ви зараз напружені").

Психологічний коментар. Використовуючи "Я-повідомлення" людина не акумулює в собі негативні емоції, а вчиться їх вербалізувати і тим самим полегшує свій стан. З іншого боку, така вербалізація підказує партнеру, яку дію спричиняють його слова і вчинки, тобто допомагають у партнера зі спілкування виробити рефлексію. "Ти-повідомлення" дозволяє показати партнеру, що його розуміють і приймають. Усе це знижує агресію і сприяє взаємопорозумінню.

Для того щоб якнайкраще зрозуміти емоційний стан учня, під час взаємодії з ним необхідно дотримуватись декількох простих правил (ми рекомендували вчителям ці правила записати і обдумати кожен з них).

1. Підтримувати постійний контакт очима.
2. При можливості не перебивати.
3. Намагатися не давати порад, якщо в цьому немає потреби.
4. Підводити підсумок лише! тому, що ви почули.
5. Робити рефлексивні зауваження, показуючи, що ви розумієте те, що відчуває інший.

Психологічний коментар. Дотримання запропонованих правил сприяє розвиткові рефлексії, дозволяє будувати комунікативну взаємодію більш професійно, а отже, дозволяє уникати лихослів'я у процесі спілкування з учнями. А домашнє обдумування дозволяє створити додаткову мотивацію яка і дасть можливість їх дотримуватись.

Інформаційне повідомлення. Для обговорення була подана така інформація до роздумів. Учні достатньо диференційовано оцінюють поведінку вчителів і орієнтовані на позитивні характеристики вчителів: у класах, де хоча б один вчитель давав зразок неагресивної поведінки, показники агресивності у школярів були значно нижчими" [5, с. 64]. Агресивність вчителя може виявляти себе образливими виразами, грубістю, "наклеюванням" ярликів ("тупак", "ледащо", "нездара"); публічною компрометацією учня, розголошенням таємниці; прихованим припониженням особистості (іронія, насмішка), залякуванням ("Ти дуже про це пожалкуєш", "Ти в мене на екзамені посмієшся"). Такі вирази, як правило, провокують агресивні реакції психологічного захисту в дітей. З іншого боку, такого роду словесна поведінка вчителя демонструє невміння будувати взаємодію з учнями на партнерській основі.

Для обговорення даної інформації ми запропонували вчителям низку запитань.

1. Чи доводилось вам спостерігати прояви вчительського лихослів'я щодо учнів?
2. Які образливі зауваження на адресу учня є найпоширенішими?
3. Як ви вважаєте, якими можуть бути наслідки прояву вчителем лихослів'я у спілкуванні з дітьми?

Для узагальнення отриманої інформації і переведення її у практичну площину ведучий запропонував вчителям завдання такого змісту: "Опишіть відомі вам випадки, коли вчителю вдалося перебороти агресивну налаштованість учня, не застосовуючи насилля і образливих слів, яку стратегію поведінки слід обирати, щоб уникати морального (словесного) насилля?"

Психологічний коментар. Пряме обговорення випадків прояву вчительських лихослів'я сприяє усвідомленню того, що така поведінка є хибною, обговорення запропонованого завдання дозволяє випрацювати психологічно-доцільні способи комунікативної взаємодії.

Відвідуючи уроки і продивляючись учнівські щоденники, ми помітили, що вчителі вміють достатньо різноманітно виявити своє невдоволення учнем, а от хвалять дуже одноманітно: "Молодець" або ж застосовуючи оцінку "відмінно". Ми запропонували вчителям низку вправ, які навчають бути більш винахідливими в похвалі учню ("Похвали учня", "Здрастуй, я радий тебе бачити").

Для тренування вміння відчувати емоційний стан іншого вчителям були запропоновані вправи "Емоційне дзеркало" (учасники по черзі повинні відобразити внутрішній стан одне одного та продемонструвати його) і "Зрозумій іншого" [1, с. 18-19].

Під час тренінг-семінарів вчителям пропонувались різноманітні вправи, необхідні для того, щоб зменшити ймовірність словесних образ на адресу учня і краще зрозуміти себе.

Для вироблення вміння у скрутній педагогічній ситуації обходитись без лихослів'я ми використали гру "Позиційне спілкування".

Гра проводилась у три етапи. На першому двоє вчителів програвали ситуацію "Учитель – учень". Пропонувалися такі теми: "Учень зірвав урок, учитель викликає його для бесіди", "Учень палить у школі" або ж інші ситуації, які пропонували самі вчителі. Визначалися комунікативні позиції: учитель виступає суворим, реалізує формально-оцінювальний тип спілкування, учень – виправдовується. Після програвання відбулося обговорення ситуації та оцінювання даних позицій.

На другому етапі програвалась така ж ситуація, але із заміною комунікативних позицій: учитель переходив на стиль умовляння, а учень поводив себе зарозуміло, з викликом. При обговоренні ми акцентували увагу на причинах виникнення ситуацій залежності вчителя від учня, а також можливості уникнення таких ситуацій.

На третьому етапі організовувався груповий пошук засобів, що допомагають учителю налагодити психологічно повноцінне спілкування з учнями.

Психологічний коментар. У результаті дискусії вчителі випрацювали такі рекомендації:

- ставитись з повагою до особистості учня, до його поглядів і переконань;
- намагатись зрозуміти мотиви поведінки учня;
- враховувати його індивідуальні особливості, його характер;
- не принижувати почуття власної гідності учня, не ображати його різкими словами, не вдаватися до грубощів;
- вчителю слід зберігати витримку і самовладання, вчитися бути об'єктивним.

Було зроблене і таке інформаційне повідомлення. У кожної людини в житті бувають такі ситуації, які викликають гнів. І саме у гніві ми говоримо найбільше образливих слів. У професії вчителя таких ситуацій чимало. Та мало хто із вчителів знає, що зворотна сторона гніву – безпомічність.

Поки ми знайдемо сили впоратись із ситуацією, наш гнів виривається назовні, спричинюючи шкоду тим, хто поряд, і нам самим. Але і придушувати гнів у собі не потрібно, тому що він назавжди залишається з нами. А накопичення таких негативних емоцій погано впливає на психіку. Потрібно навчитись виявляти гнів так, щоб не завдавати болю і собі і іншим, або ж навчитись нейтралізувати його: фізичні вправи, біг, підскоки, а також будь-яка фізична робота, задушевна розмова з друзями, медитація, гаряча ванна, масаж, написання гнівного листа, прослуховування музики тощо.

Психологічний коментар. Застосування на практиці запропонованих порад сприяє вивільненню негативних емоцій, вдосконалює психофізіологічну саморегуляцію.

Для того щоб збагатити педагогічний досвід вчителів, виробити вміння реагувати без лихослів'я у нестандартних умовах, ми винесли на обговорення вчителів реальні ситуації, в яких їх колеги перейшли межу дозволеного.

Учителям ставилось таке завдання: проаналізувати поведінку вчителя та учня і запропонувати педагогічно доцільний вихід із ситуації, що склалася.

Велика кількість вчителів підняли іншу проблему, яка є дотичною до нашої, – взаємостосунки між вчителями і шкільною адміністрацією і взаємостосунки між колегами. Нестриманість, роздратованість і, врешті-решт, лихослів'я до учня є і наслідком негараздів у педагогічному колективі. У зв'язку з цим разом із вчителями було розроблено декілька сюжетних ігор, які віддзеркалюють шкільні будні і в яких слід уміти поводити себе так, щоб не втратити душевної рівноваги. У результаті програвання цих ситуацій вчителі змогли випрацювати конструктивні способи їх врегулювання. Коротко опишемо запропоновані сюжети, які підказали вчительські будні. Розв'язуватись ці ситуації повинні були за допомогою "Я-повідомлення" і "Ти-повідомлення".

1. Вчитель був на лікарняному. Коли вийшов на роботу, то з'ясувалось, що учні не засвоїли матеріал, який подавав колега, що його заміняв.

- Шановна, Ви мене заміняли, але не бачу результатів. Учні теми не засвоїли, письмові роботи Ви залишили перевіряти мені. Що це за заміна?

2. Вчитель іде на урок. Перед дверима класу на нього чекає завуч:
- Чи не бажаєте Ви запросити мене до себе на урок?

3. Учитель проводить урок. Залишається 15-20 хвилин до закінчення уроку, і тут стукіт у двері. Прийшов батько учня-невдахи і просить:
- Дозвольте посидіти у Вас на уроці. Я хочу подивитися, як Ви ведете урок, як відповідає мій син...

4. Ви класний керівник. Учні іншого класу були на уроці у Вашому кабінеті і поламали стільці, розбили вазони, пообписували парти. Ви приходите до їхнього класного керівника...

5. Директор на педраді звертається до вчителя:
- Шановний, скільки можна Вам повторювати, що у нас не палять. Ви задиміли всю школу, діти ж бачать, дихають димом. Не подобаються вимоги нашої школи, то шкіль у місті багато. Пам'ятайте, що Ви підписували з нами контракт, то ми вже подивимося, чи продовжувати його надалі.

6. Ви мама-вчитель. Ваш колега проводив урок у класі, де вчиться Ваша дитина, і звернувся до Вас голосно, на всю учительську:

- Ваша дитина сьогодні не готова до уроку. Я сказала(в), що поставлю "двійку", і поставив. Як це так?...

7. Ви завершили свій робочий день, задоволені, що завтра у Вас вихідний. Тут підходить завуч:

- Ви бачили розклад? Я Вам поставила заміну на завтра....

Психологічний коментар. Програвання типових для шкільного життя конфліктних ситуацій дозволяє випрацювати психологічно-доцільні способи взаємодії, дозволить уникати нетактовності у спілкуванні, сприяє гармонізації взаєностосунків між учителями та шкільною адміністрацією, розвиває рефлексію.

Проводячи тренінг-семінари для вчителів, ми вважали за доцільне звернути їх увагу на такий чудовий регулятор поведінки, як гумор. Дитина важко переносить серйозність і суворість. А в арсеналі досвідченого педагога завжди знайдуться дружній жарт, весела розповідь, приказка. Гумор допомагає учням стати оптимістами. Також гумор дозволяє вчасно попередити і ліквідувати найскладніший конфлікт, нейтралізувати сильну напругу. Та для того, щоб гумор був дієвим інструментом в арсеналі вчительських засобів, він повинен відповідати деяким вимогам:

- не можна висміювати особистість людини. Можна посміятися над окремою рисою характеру або конкретним вчинком;

- не слід сміятись над тим, що учень не може виправити;

- забороняється жартувати з приводу прізвища, фізичних вад, хвороби, повноти, незвичних пропорцій тіла;

- не рекомендується першим сміятись над власним жартом;
- не слід педагогу ображатись на жарт учня. Потрібно вміти по-сміятися над власною невдачею і промахом;
- не потрібно сміятись над випадковістю, висміювати мимовільний промах учня;
- грубий і непристойний жарт, приниження, висміювання учня є неприпустимими.

Психологічний коментар. Розвиток почуття гумору дозволяє знизити рівень агресії, сприяє доброзичливому спілкуванню.

Ці вимоги, які були отримані при спільному обговоренні, ми порадили вчителям занотувати, а також склали "Пам'ятку заборон" .

Пам'ятка заборон

Заборони на		
тон	слова і вирази	доведення
<ul style="list-style-type: none"> • образливий • крикливий • злий 	<ul style="list-style-type: none"> • грубі • зневажливі • презирливі • категоричні 	<ul style="list-style-type: none"> • з погрозами і залякуванням • зі спотворенням думки співбесідника • з насмішкою • такі, що провокують різку реакцію

Це основний зміст заходів, які ми проводили з вчителями з метою подолання і профілактики звички лихословити, а також задля гармонізації взаємостосунків у педагогічному колективі. Про те, що ці заняття знайшли відгук у душі вчителів, свідчило наступне: вчителі залишалися після семінарів і обговорювали дану проблему в кулуарах, порушували проблему лихослів'я на батьківських зборах і готували тематичні години класного керівника, присвячені цій проблемі.

Висновки. Основним результатом профілактично-корекційної роботи з учителями було наступне.

1. Актуалізація у свідомості вчителя проблеми необразливих взаємостосунків з учнем.
2. Здобуття необхідної психолого-педагогічної інформації, яка може попереджувати лихослів'я.
3. Здобуття практичних навичок реагування у напружених, конфліктогенних педагогічних ситуаціях.
4. Практичні навички керування своїм емоційним станом і мовленнєвою поведінкою
5. Пам'ятки: "Про стратегію поведінки у конфліктній ситуації", "Вимоги до гумору", "Як нейтралізувати гнів", "Як поводитися, щоб зрозуміти емоційний стан іншого". Також за результатами роботи ми підготували і вручили кожному вчителю пам'ятку "Заборона на тон, слова і переконання".

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюшина Т.В. Емпатійні здібності вчителів. Психологічний аспект / Т.В. Василюшина // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №5. – С. 18-19.
2. Дридзе Т.М. Язык и социальная психология : учеб. пособ./ Тамара Моисеевна Дридзе ; под ред. проф. А.А. Леонтьева. – [изд. 2-е, доп.]. – М. : Либроком, 2009. – 240 с.
3. Іванова І.В. Професійна культура майбутнього вчителя / І.В. Іванова // Педагогіка і психологія. – 1995. – №2. – С. 90.
4. Нагорна Г.О. Специфічні особливості діагностики професійного мислення майбутніх вчителів / Г.О. Нагорна // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 96-100.
5. Осницкий А.К. Психологический анализ агрессивных проявлений учащихся / А.К. Осницкий // Вопросы психологии. – 1994. – №3. – С. 64.
6. Рыданова И.И. Основы педагогики общения / И.И. Рыданова. – Мн. : Беларуская наука, 1998. – 319 с.

УДК 159.922.72

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ ШКІЛЬНИХ ПСИХОЛОГІВ З ПРОЕКТУВАННЯ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

Ширяєва Л.М.

У статті об'рунтовано, що основою корекційно-розвивальної роботи практикуючих психологів з когнітивного розвитку школярів є психотехнічне проектування. Основним засобом такого проектування виступає розвивальна програма, яка надає тренінгу когнітивного розвитку рефлексивного характеру. Рефлексивне проектування когнітивного розвитку школярів має відповідати вимогам структури теоретичного мислення і таксономічного підходу.

Ключові слова: *практична психологія, когнітивний розвиток, проектування когнітивного розвитку, психотехнічний підхід до проектування когнітивного розвитку, рефлексивне проектування когнітивного розвитку, корекційно-розвивальна робота, теоретичне мислення, таксономія навчальних цілей.*

В статтє обосновано, что основой коррекционно-развивающей работы практикующих психологов по когнитивному развитию школь-